

Odgovorno starševstvo kot alternativa avtoritarni vzgoji

V današnjem času je mogoče zaslediti vedno več različne literature o pravilnem vzgajanju otrok, ki poudarja različne metode in tehnike za "uspešno starševstvo". Tako določeni avtorji zagovarjajo bolj avtoritarno, drugi bolj permissivno vzgojo, medtem ko tretji predlagajo vzgojo, ki je nekaj vmesnega. Starši so večkrat pod pritiskom, saj svojemu otroku želijo najboljše, hkrati pa opazijo, da metode in prijemi, ki so jih zasledili v knjigah, pri njih doma pogosto ne delujejo. Prav tako se starši lahko ob različnih nasvetih, prijemih in filozofijah starševstva velikokrat zmedejo in ne vedo, katera metoda/tehnika je najbolj primerna za njihovega otroka. Pojavijo se dvomi, ko starši niso več prepričani vase in v svoje starševske sposobnosti, hkrati pa ne vedo, ali so prebrano literaturo prav razumeli, ter predvsem, ali so svojo vzgojo sploh sposobni izpeljati na opisane načine. V glavnini literature lahko zasledimo tri stile starševske vzgoje: avtoritarno, permissivno ter odgovorno starševstvo. Kronološko gledano lahko rečemo, da je pred leti prevladovala avtoritarna vzgoja, ki je bila značilna za takratno patriarhalno družbo. Kot alternativa avtoritarni vzgoji se je v 80. letih 20. stoletja pojavila (in v tistem času začela dobivati vedno večji pomen) permissivna vzgoja, ki je vzgojo otrok popolnoma obrnila na glavo. V zdajšnjem času pa se najbolj poudarja odgovorno starševstvo, ki za izhodišče postavlja spoštovanje staršev in otrok. V nadaljevanju tega prispevka bomo nekoliko podrobneje predstavili avtoritarno vzgojo in kot pozitivno alternativo omenjeni vzgoji še odgovorno starševstvo.

AVTORITARNA VZGOJA

Za to vrsto vzgoje je značilno, da so razmejitve znotraj družine zelo jasne, okostenele in rigidne, kar pomeni, da se jasno ve, kdo je za kaj odgovoren, kaj se lahko in kaj se ne sme početi. Temeljno vodilo te vzgoje je, da otroci ne vedo, kaj je dobro zanje, torej so starši oziroma drugi odrasli tisti, ki o njih odločajo.

Otroke se uči oziroma obvladuje z ustrahovanjem, zapovedmi, kaznimi in prepovedmi. Tukaj morajo otroci brezpogojno ubogati in zvesto izpolniti vsak ukaz staršev, ker so starši tako rekli. Zato pri tej vzgoji otroci nimajo možnosti soodločanja oziroma učenja na lastnih napakah, saj vsaka napaka, ki jo otroci naredijo, pomeni kazen, poniževanje, sramotenje, podcenjevanje, v skrajnih primerih pa

celo fizično kaznen. V tem stilu starševstva se otroci ne morejo naučiti odgovornosti, saj se starši čutijo odgovorni za vse, kar je ali ni v njihovi domeni. Se pravi, da je otrokom odvzeta osnovna potreba, ki pomeni odgovornost za posledice svojih odločitev, saj otroci ne morejo prevzeti odgovornosti za svoje odločitve, ker so odločitve starševske. Posledica tega je, da se otroci ne naučijo razmišljati s svojo glavo, temveč vedno pričakujejo pobude od zunaj, ker sebe doživljajo kot nesposobne, da bi karkoli naredili sami.

Za ta način vzgoje lahko rečemo, da otroku sicer da določeno mero varnosti in strukture, saj se natančno ve, kdo kaj lahko naredi in kaj je njegova naloga. Vendar pa zelo negativno vpliva na čustveni razvoj otroka, saj ne upošteva otrokovih potreb in želja, predvsem pa je zelo uničujoča, ker otroku vzbudi občutek nesposobnosti, nevrednosti in neprimernosti, zaradi česar zelo težko samostojno sprejema pomembne odločitve v življenju in se sooča s posledicami teh odločitev. Prav tako ni sposoben razviti občutka odgovornosti.

Še bolj negativen je vpliv tovrstne vzgoje na otroka, če vsebuje tudi elemente fizičnega nasilja. Otrok se ob vsakem udarcu počuti globoko ponižanega, razvrednotenega in krivega, kar gre včasih celo tako daleč, da otrok začne sebe sovražiti in se doživljati kot gnusnega in grdega, saj ga pretepa nekdo, ki mu hkrati govori, da ga ima rad, in da ga pretepa, ker je to zanj vzgojno. Tako vedno ponavljajoče se fizično kaznovanje povzroči, da otrokovo telo ob vsakem udarcu dobesedno zamrzne. To pomeni, da se mu preko fizičnega kaznovanja na neki način odvzame otroško dušo, saj mu udarci dajo vedeti, da se bo treba nekako "sprijazniti" s tovrstno vzgojo. Ob tem otrok nekje globoko v sebi doživlja tudi občutja besa, jeze in sovraštva, ker pa ne more biti jezen na starše, to jezo preusmeri proti sebi ter začne sam sebe sovražiti in prezirati. Tako mu je odvzeta praktično vsaka možnost, da se bo lahko razvil v samozavestno in samostojno osebnost, ki bo imela izoblikovan občutek za svoje potrebe, želje in hotenja.

Vzgoja preko fizične kazni otroka ne bo zaznamovala le v otroškem obdobju, temveč ga bo spremljala tudi v odraslem življenju, saj se bo otrok naučil, da se občutja jeze in besa uravnava, tako da se tistega, ki te je prizadel ali užalil, fizično kaznuje. Tako se bo takšna oseba zelo verjetno znašla v partnerskem odnosu, kjer bo sama izvajala nasilna dejanja ali pa bo žrtev nasilja, saj ji bo le tovrstna oblika odnosa obljubljala pravi in globok odnos. Seveda je potrebno poudariti, da bo oseba v takšnem odnosu trpela, vendar ne bo znala najti poti iz odnosa ali pa se bo znašla vedno v novih odnosih, ki bodo vedno bolj ali manj podobni tistim iz otroštva.

Največje težave se pojavijo pri starših takrat, ko ob vzgoji svojih otrok začutijo nemoč, obup in jezo, kar se zgodi predvsem v kritičnih razvojnih obdobjih otroka. Vzemimo npr. utrujenega, lačnega in zaspanega dveletnika, s katerim starši hitijo v trgovino, da bi čim prej prišli domov in poskrbeli zanj. Otrok v trgovini zaradi svoje stiske začne najprej jokati in nato kričati zaradi čokolade, ki mu je starši ne kupijo. Starši otroka najprej skušajo potolažiti in umiriti, ko pa jim to kljub trudu ne uspe, postanejo nemočni. V svoji nemoči lahko zelo hitro doživijo, da jih otrok izsiljuje, da joka iz trme, da bi jih prizadel in osramotil pred drugimi. Ob tem starši pogostokrat spregledajo otrokovo stisko in nemoč, saj otroka prevzamejo občutki, ki jih ne razume ter jih ne zmore sam zregulirati. Ob tem starši lahko zelo hitro začnejo doživljati, da otrokovo vedenje oz. izražanje negativnih čutenj, predvsem jeze, pa tudi žalosti in strahu, ne govori o otrokovi stiski, temveč je usmerjeno proti njim, zato se starši zatečejo k fizični kazni. To pomeni, da so odpovedali v svojih sposobnostih, saj se k tovrstni kazni zatečejo takrat, ko se počutijo nemočne, kar v njih povzroči jezo in bes, ki ju ne znajo kontrolirati in se sprevržeta v nasilje do otrok. Zato so za fizično kaznen izključno odgovorni sami starši, saj otroka kaznujejo zaradi neobvladovanja lastnih čutenj, nikakor pa ne zaradi

vzgoje in nagajivosti svojih otrok. Otrok pa se ob takem načinu vzgoje ne more naučiti sprejeti svojih negativnih čutenj, se z njimi soočiti ter z njimi rokovati na konstruktiven način. Težave otrok, ki so deležni avtoritarne vzgoje, se pokažejo že v vrtcu, ko otroci, ki se ne naučijo regulirati negativnih čutenj, vzbujajo negativno pozornost, nagajajo vrstnikom, ne ubogajo vzgojiteljice. Praviloma se nadaljuje skozi leta šolanja, pa vse do službe, partnerskih odnosov, pa tudi lastnega starševstva, saj bodo starši, ki so bili kot otroci fizično kaznovani od svojih staršev, zelo verjetno odrasli v starše, ki bodo tudi sami fizično kaznovali svoje otroke.

ODGOVORNO STARŠEVSTVO

Osnovno načelo odgovornega starševstva je medsebojno spoštovanje, se pravi, da starši spoštujejo svoje otroke ne glede na njihovo vedenje, hkrati pa spoštujejo sebe in verjamejo, da si tudi sami zaslužijo spoštovanje. Otrok se uči z zgledom in ne s kritiko. Pri odgovornem starševstvu se otrok zelo jasno zaveda, kaj lahko počne in česa ne. Prav tako je pri tem stilu vzgoje otroku jasno, kakšne so posledice v primeru nespoštovanja pravil. Starši postavijo meje in omejitve, ki so zares pomembne in se dotikajo spoštovanja sebe, drugih, lastnine ter varnosti otroka in se v skladu z otrokovim razvojem in odraščanjem prilagajajo otrokovim sposobnostim. Otrokova svoboda se torej veča z otrokovo sposobnostjo odgovornosti. Pri tej vzgoji otrokove napake niso nekaj tragičnega in

negativnega, ampak so priložnosti, iz katerih se otrok ob pomoči staršev uči, svoji starosti primerno, sam reševati probleme. Otrok torej ve, kje so meje, ter da bo moral v primeru, če mejo prestopi, sam nositi posledice. Tako se iz lastnih izkušenj nauči, katere meje je treba spoštovati, ker so posledice, ki jih izkusi po kršitvi, zanj prenaporne, ter katere posledice je še pripravljen nositi. Zelo pomembno ob tem je, da se ob napakah oziroma ob konstruktivni kritiki otrok ob tem načinu vzgoje ne počuti, da je slab in nesposoben ali pa da so drugi slabi ali nesposobni, temveč dojame, da se napake lahko popravi ter da so napake, ki jih naredi, lahko izziv, da postane še boljši. Otrok torej odrašča z občutkom, da je v redu, da je sprejet in ljubljen ter da je sposoben marsikaj narediti, saj je ob pomoči svojih staršev premagal že veliko ovir na svoji poti. Ta vzgoja pa je za starše dokaj zahtevna, saj zahteva od njih, da najprej spoznajo sebe, se zavedo svojih občutkov ter svojih reakcij na težka čutenja, saj jim le to lahko omogoči, da bodo zmogli regulirati svoja težka čutenja, ki se jim morebiti prebujajo ob otroku. Se pravi, da bodo ob otrokovih napakah, nagajanju in preizkušanju meja sposobni ostati mirni ter da bodo otroku omogočili in pomagali, da se sam sooči z logičnimi posledicami svojega vedenja. Reakcija staršev je tako odvisna od otrokovega vedenja, ne pa od njihovega razpoloženja in vzdržljivosti. Tukaj pa je pomembno poudariti, da partnerja, ki se ob vsakem od svojih otrok šele učita biti oče in mama točno temu otroku, nujno potrebudeta podporo in razumevanje drug od drugega.